

Poder catalanista, poder modernitzador

Quan el catalanisme va tenir poder va modernitzar el país. Ho recorda l'exposició "Modernització i catalanisme. La Diputació de Barcelona ara fa 100 anys".

EL TEMPS

Obres, el 1913, a la façana del Palau de la Generalitat, seu de la Diputació de Barcelona i, ben aviat, de la Mancomunitat de Catalunya.

El contingut simbòlic, una de les accions de govern més significatives d'Enric Prat de la Riba va ser la reconstrucció del Palau de la Generalitat després d'haver-ne recuperat totalment l'ús la Diputació de Barcelona, l'any 1908. El noble edifici de la plaça de Sant Jaume era ocupat llavors per la Real Audiència del Principat de Catalunya, l'organisme superior de govern instaurat pel decret de Nova Planta que substituïa els òrgans catalans, la Diputació del General, les Corts Catalanes i el Consell de Cent.

Ho recorda l'exposició "Modernització i catalanisme. La Diputació de Barcelona ara fa 100 anys", oberta al vestíbul de Can Serra, seu de la corporació provincial, fins el 15 de juliol.

Fa cent anys, fa poc més i poc menys de cent anys, la Diputació de Barcelona s'havia posat al davant de les reivindicacions de la societat civil i la política catalanes. Va lluitar per obtenir una autonomia política clara d'àmbit nacional català —la Mancomunitat de Catalunya es creà el 1914— i va impulsar de manera decidida una modernització que Madrid no podia, o no sabia, afrontar, per a tot l'estat espanyol. Una acció modernitzadora de l'acció pública, especialment atenta a les necessitats de desenvolupament i progrés econòmic i cultural del país.

El paper clau que va tenir l'organisme les dues primeres dècades del segle XX, en la pacífica lluita reivindicativa catalana, queda reflectit a l'exposició. El 24 de desembre del 1913 —s'hi pot veure— una caricatura de *L'Esquella de la Torratxa* de Picarol presentava un panxacontent Enric Prat de la Riba, escarxofat en una butaca i amb el cap coronat, com "Enric I, nou virrei de Catalunya".

Tomb catalanista. L'exposició, dirigida per Joan Fuster Sobreper, reconstrueix la crònica del tomb catalanista de la institució, que comença amb la crisi espanyola del 1898 i cristal·litza amb l'establiment de la Mancomunitat de Catalunya, el 1914.

Com diuen Josep Maria Pons i Altés i el comissari de l'exposició en un dels textos del catàleg —"Catalanisme i modernització a la Diputació

de Barcelona”–, conjuntament amb l’ajuntament de la ciutat es van convertir en els únics instruments de les elits catalanes per a empènyer els seus projectes i, sovint, per a traslladar les seves reivindicacions i queixes al poder central.

“La Diputació de Barcelona –escriven Fuster i Pons– va ser, en aquest període, un instrument de gestió de la societat catalana, de les seves necessitats, però també un instrument d’expressió de les aspiracions d’aquesta societat, o, si més no, de les seves elits.”

Després de la crisi espanyola del 1898, i de la fallida de les reformes proposades pel govern Silvela-Polavieja, a Catalunya, la reivindicació d’aplegar les quatre províncies en una sola entitat administrativa va prendre –consideren els dos historiadors– un significat diferent, i es va anar imposant la idea dels grups catalanistes fins llavors minoritaris, que les províncies eren unes entitats artificials i que calia avançar cap a alguna forma de govern que abraqués tot el Principat.

La proclamació de la Mancomunitat com a règim especial per a Catalunya sorgeix d’una conjuntura favorable per part dels regionalistes –el govern liberal de Dato necessitava els seus vots, a les Corts– i no pas d’una reforma general del règim centralista espanyol.

Contradiccions. El fet, consideren els dos historiadors, mostra les profundes contradiccions del règim restauracionista espanyol i els límits de la seva capacitat d’autoreforma, a més de les ambigüitats i els límits del projecte regionalista català en aquella conjuntura.

L’exposició, i el llibre-catàleg, projecten aquests problemes en quatre àmbits.

El primer és dedicat a les dificultats de la configuració d’una ordenació territorial espanyola que mai no va acabar d’arrelar en una província industrial com ho era la barcelonina.

El segon parla de la necessitat que van tenir les elits locals de fer servir les institucions existents per gestionar, tant com fos possible, la conflictivitat local i defensar davant l’estat els interessos propis.

Portada de la *Il·lustració Catalana* del 22 d’octubre del 1911, amb els quatre presidents provincials.

El tercer reflexiona sobre el fet que, arribada la crisi finisecular, el règim exhibeix encara més incapacitat de reformar-se, fet que dona lloc a la fallida dels partits dinàstics a Catalunya.

I, finalment, el quart mostra la manera com el catalanisme emergent, a partir del 1907, aprofita l’avinentsa des de la plataforma provincial per formular un programa ambiciós de modernització del país.

La mare de tot plegat. La Mancomunitat és recordada com el gran precedent de la recuperació de la Generalitat de Catalunya, primer de la republicana i després de la monàrquica. Però l’exposició recorda que la gran obra de la Mancomunitat comença, fet i fet, amb la tasca endegada per Prat de la Riba, des de la Diputació de Barcelona, uns quants anys abans, a partir del 1907. Encara més: moltes

de les accions i projectes engegats aparentment per la Mancomunitat –l’Institut d’Estudis Catalans, per exemple– havien estat promoguts realment per la Diputació de Barcelona, l’única que els finançava.

L’obra iniciada el 1907 a la Diputació prefigura el programa mancomunitari, recorden Fuster i Pons. Va ser una obra que resultà determinant en terrenys com ara la promoció de la llengua i la cultura catalanes, els ensenyaments tècnics, les obres públiques i els establiments de beneficència.

A final del segle XIX, les despeses de la Diputació es concentraven en tres àmbits: obres públiques, beneficència i instrucció pública. Significaven entre el 60% i el 70% del total, i els dos primers foren sempre els més importants.

La legislació i les competències atribuïdes a les diputacions implicaven que aquestes partides fossin forçosa-

Caricatura d'Enric Prat de la Riba, realitzada per Picarol. L'Esquella de la Torratxa del 24 de desembre del 1913.

ment les prioritàries, i arreu d'Espanya era habitual que l'apartat de beneficència s'emportés entre el 30% i el 40% de les despeses.

Amb relació a aquest àmbit, a Barcelona, a partir de la presidència de Prat de la Riba, la principal novetat fou la compra de terrenys, l'any 1909, amb l'objectiu de construir-hi la nova Casa de Caritat. Mentrestant, les obres de la Casa de la Maternitat i les inversions per a la millora de la Casa Provincial de Caritat també acaparaven una part considerable de les despeses.

Camins veïnals. Pel que fa a la xarxa viària, la Diputació de Prat de la Riba situa la construcció d'infraestructures al centre de la seva acció de govern. Carreteres i, en menor grau, ferrocarrils, articularien i reequilibrarien el país. El pla s'havia de limitar a la província, però tenia presents les necessitats del conjunt de Catalunya.

El principal interès es va situar en allò que aleshores s'anomenaven *camins veïnals*, la xarxa viària local, i inicialment el pla del 1908 va prioritzar els pobles classificats d'"incomunicats".

L'ambició de Prat de la Riba es concretà en una memòria i en el pla de camins del 1910, el més important fins aleshores pel que fa a camins veïnals, amb l'objectiu de garantir l'accés a tot el territori amb un criteri que una mica més tard va fer seu la Mancomunitat de Catalunya.

En aquest pla s'introdueix per primera vegada una jerarquia viària que posi fi al tractament igualitari de les vies del segle XIX. L'automòbil i la intensificació del trànsit imposa criteris nous, com ara l'anàlisi dels fluxos de trànsit o de la congestió. Prat proposa un sistema que ja no es basarà en la realitat administrativa, sinó en el factor urbà, en concret en les ciutats metropolitanes com ara Barcelona. D'aquí ve que apareguin en el seu

esquema, de manera simptomàtica, la denominació de *vies metropolitanes*.

Com diu la historiadora Teresa Navas Ferrer al llibre-catàleg, el 1907 és un any clau en la introducció de nous punts de vista dins la Diputació en termes d'obra pública. Pocs mesos abans d'esdevenir-ne president, Prat de la Riba publica una ponència sobre ferrocarrils secundaris i proposa un nou pla de camins veïnals que s'aprova l'any següent.

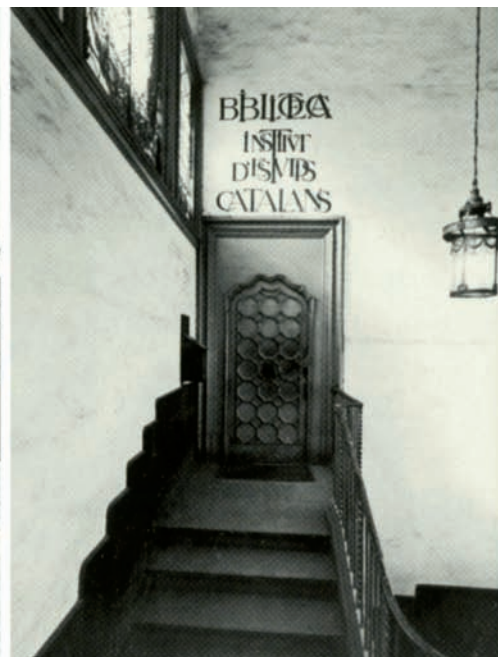
El primer document, considera la historiadora, és d'una gran transcendència en la trajectòria de Prat de la Riba perquè dona un conjunt específic a alguns dels conceptes principals de la seva ideologia política.

Al seu escrit de la ponència, manifesta que si la unitat econòmica és la regió, la futura xarxa de ferrocarrils secundaris ha de ser *regional* i no provincial; per tant, catalana. Des de Barcelona calia proposar un pla ferroviari que englobés tot Catalunya i, a més, que fos de gestió pública, atesa la ineficàcia provada del tren com a negoci. Deu anys més tard, el ministre de Foment Francesc Cambó va defensar l'estatització de la xarxa de ferrocarrils.

A més de les vies de comunicació, les altres iniciatives importants de la Diputació presidida per Prat de la Riba foren la recuperació del projecte de canalització del Llobregat, a banda de la reconstrucció del Palau de la Genera-

Sala del Palau de la Generalitat on es va reunir per primera vegada l'Institut d'Estudis Catalans. Porta d'entrada a la biblioteca del IEC. 1914.

EL TEMPS
Laboratori d'Estudis Superiors de Química de l'Escola del Treball.

litat, significativa i d'un alt contingut simbòlic.

Programa cultural. Un altre element identificador de la presidència de Prat de la Riba va ser el dens programa cultural, que abastà diversos camps, com ara l'educació, el foment de la recerca científica i la codificació de la llengua catalana, la primera gran necessitat que tenia plantejat el català si volia –com era la intenció del catalanisme– esdevenir una llengua de cultura.

Durant el seu mandat (1907-1917), el pressupost de cultura i ensenyament de la Diputació gairebé es va triplicar, recorda Josep Grau Mateu a l'article "Ciència, llengua i escola".

A partir del 1907 es van crear l'Escola Superior d'Agricultura i l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, i es van desenvolupar la Universitat Industrial i l'Escola del Treball.

Com que la Diputació no podia incidir en l'educació infantil i primària, es va centrar en la formació de minories instruïdes, de quadres que combinessin les conviccions catalanistes amb la preparació i l'eficàcia en la gestió. Aquesta és la raó per la qual el nombre d'estudiants als centres gestionats per la Diputació fou relativament minso.

La Diputació, diuen Fuster i Pons, va assumir funcions "que podríem qualificar gairebé d'estatals" quan

creà l'any 1907 l'Institut d'Estudis Catalans, com la institució científica de referència.

En el moment de la seva fundació es va declarar explícitament la voluntat que el IEC no fos una acadèmia tradicional, sinó un centre de recerca i de desenvolupament cultural que també hauria de servir per a assessorar l'ens provincial i, més tard, la Mancomunitat.

El IEC va permetre d'estendre l'obra de la Diputació més enllà del seu àmbit geogràfic. La llengua, objecte d'estudi i normalització del nou organisme, era la de tots els catalanoparlants, no solament la dels barcelonins. Prat de la Riba va encarregar personalment a

EL TEMPS
Cartell de l'exposició, oberta a Can Serra.

Pompeu Fabra la tasca de regularització ortogràfica de la llengua.

I el patrimoni arqueològic i artístic també era el patrimoni català, no tan sols el barcelonès. Unes de les primeres activitats del IEC van ser la salvaguarda de pintures murals romàniques dels Pirineus i la campanya arqueològica al jaciment d'Empúries, totes dues fora de la província.

El discurs de Prat. El 1907, recorda Josep Grau Mateu, en el discurs de presa de possessió com a president, Prat de la Riba va dir: "Hi ha a Espanya dues cultures de caràcter ben diferent: la castellana i la catalana. La primera té de part de l'estat tota la protecció i totes les facilitats per al seu desenvolupament. De la cultura catalana, l'estat no se'n preocupa. Les nostres diputacions tenen el deure de suplir aquesta deficiència de l'estat i estan obligades a fomentar l'educació artística, el conreu i el perfeccionament de la llengua i totes les manifestacions que donen personalitat als pobles moderns." El llibre-catàleg reproduceix sencer el discurs.

En conjunt, conclouen Fuster i Pons, totes les polítiques descrites a l'exposició conformaven un projecte molt potent, que el catalanisme conservador de la Lliga va liderar durant anys, en què catalanitat i catalanisme s'identificaven amb progrés i modernitat, un projecte que es va estendre progressivament tant des del punt de vista social com des del punt de vista polític i es va convertir en una visió dominant a Catalunya al llarg de bona part del segle XX.

L'exposició "Modernització i catalanisme. La Diputació de Barcelona ara fa 100 anys" –diu Antoni Fugué i Moya, president de la corporació, a la presentació del llibre-catàleg– projecta una mirada de llarg recorregut (1874-1914) especialment interessant. Primer, pel que fa al debat sobre l'organització territorial d'Espanya i l'autonomia de l'administració local. Segon, amb relació al procés que va conduir a la democratització social i política del liberalisme a Catalunya. I tercer, pel que fa a la fecunda obra de govern impulsada per Prat de la Riba al capdavant de la institució des del 1907.

Lluís Bonada